

Maria Staworzyńska-Grządziel

Zapobieganie patologiom społecznym dzieci i młodzieży : problemy alkoholowe

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (14-15), 284-288

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Staworzyńska-Grządziel

Zapobieganie patologiom społecznym dzieci i młodzieży - problemy alkoholowe

W Polsce w dobie transformacji ustrojowej zwraca się uwagę na skalę zjawiska patologii społecznej wśród dzieci i młodzieży, analizuje jego przyczyny - głównie przez pryzmat polityki społecznej. Szczególną uwagę zwraca się na stan i przeobrażenia infrastruktury oświatowej jako mającej przemożny wpływ na przeciwdziałanie różnym zjawiskom patologii dzieci i młodzieży.

Źródła patologii społecznych upatruje się w działaniu patologicznych mechanizmów psychospołecznych, będących wynikiem interakcji między konkretną osobą, czy grupą osób a środowiskiem w jakim żyją i wychowują się. „Patologia społeczna”, „społeczna dezorganizacja” lub „zachowanie dewiacyjne” - to zbiór zjawisk, których wspólną cechą jest dysfunkcyjność wobec istniejącego społeczeństwa.¹

Ludzie uzależniają się od tytoniu, alkoholu, substancji odurzających i psychotropowych, hazardu, seksu, nadmiernego lub niedostatecznego jedzenia oraz wielu innych czynników. Gdy uzależnienie jest słabe lub jest w początkowym stadium to zazwyczaj nie wywołuje groźnych skutków. Doświadczenie społeczne ostrzega jednak nas, że uzależnienie może się pogłębić i spowodować niebezpieczne krótkotrwałe lub długofalowe konsekwencje. Szkody mogą mieć charakter osobisty: zdrowotny, psychiczny, charakterologiczny lub społeczny: odrzucenie, naruszenie spokoju, czy także działania przestępcze.²

Poczucie bezradności wobec zjawiska uzależnień rodzi **strach i chęć zdecydowanego zwalczania**. U wielu wywołuje chęć dogłębnego poznania i zrozumienia zjawiska, lecz prawidłowo reagować można tylko wtedy gdy ma się odpowiednią **wiedzę o zjawisku** i informacje o konkretnych przypadkach.

Społeczne rozmiary problemów alkoholowych określono, jako wprost proporcjonalne do wielkości średniego spożycia alkoholu w całej populacji. Badania w la-

¹ Z. Krawczyk, K. Sowa, *Socjologia w Polsce*, Rzeszów, 1998.

² Polski System Informacji o Narkotykach - Internet.

tach 1992/1993 pokazują ogromny wzrost spożycia alkoholu. Globalną ilość 100% alkoholu etylowego na głowę mieszkańca oszacowano na około 11 litrów. Oznacza to wzrost spożycia o co najmniej 40% w stosunku do roku 1989. Znacznie natomiast zmalała ilość abstynentów, trzykrotnie wzrosło spożycie piwa, ale nastąpił również wzrost spożycia wódki przy zmniejszeniu proporcji jej udziału w globalnej konsumpcji, dwukrotnie wzrosła ilość pijących i wódkę i piwo.

Ogromnie wzrosło spożycie alkoholu wśród młodzieży. W końcu lat osiemdziesiątych odsetek niepijącej młodzieży w wieku 15 - 17 lat oceniono na 70%. W końcu 1991 roku tylko 19% chłopców i 23% dziewcząt w tym samym wieku nie piło alkoholu. **Obniża się wiek inicjacji alkoholowej, natomiast zwiększa się ilość pijących dziewcząt i chłopców.**³

Najważniejsze rodzaje problemów związanych z nadużywaniem alkoholu to szkody występujące u osób pijących [*Samozniszczenie ponad miliona osób uzależnianych od alkoholu. *Uszkodzenia zdrowia u trzech milionów dorosłych osób nadmiernie pijących jeszcze bez klinicznych objawów uzależnienia. *Uszkodzenia rozwoju psychofizycznego i kariery edukacyjnej u ćwierć miliona upijających się nastolatków.].

Picie alkoholu przez nastolatki, nawet w niewielkich ilościach nieszkodliwych dla dorosłych, może poważnie uszkodzić ich życie i procesy rozwojowe:

- Zaburza zdolność do uczenia się, zapamiętywania i logicznego rozumowania, jest źródłem trudności w nauce i przeszkadza w dalszej edukacji i karierze zawodowej;
- Hamuje rozwój emocjonalny i opóźnia dojrzewanie; obniża motywację do osiągnięcia celów życiowych i realizacji wartości;
- Zwiększa ryzyko uzależnienia od alkoholu i nikotyny oraz sięgania po narkotyki.

Upijanie się przez nastolatki jest bardzo częstą przyczyną poważnych i doraźnych szkód związanych z:

- wypadkami, zachorowaniami i śmiercią;
- konfliktami z prawem;
- większym prawdopodobieństwem stania się ofiarą przestępstwa;
- ryzykownym seksem, groźbą zakażenia chorobami wenerycznymi (w tym HIV), stosunkami z pogranicza gwałtu, przypadkową inicjacją, niechcianą ciążą.

Wprawdzie wiele nastolatków już pije alkohol i część rodziców się na to godzi, bo czuje się wobec tego faktu bezsilna, albo to lekceważy, to trzeba jednak powie-

³ J. Mellibruda, *Tajemnice ETOH czyli alkohol i nasze życie*, Warszawa 1996.

dzień dziecku jasno i zdecydowanie, że z **picciem alkoholu powinno poczekać do pełnoletności**. Trzeba powiedzieć jeszcze wyraźniej, że bardzo wielu dorosłych ludzi (w Polsce jest to co piąta dorosła osoba), na propozycję wypicia alkoholu odpowiada „Dziękuję, nie piję”. Abstynencja z wyboru jest dla milionów ludzi atrakcyjnym i wartościowym stylem życia.⁴

Jest oczywiste, że nie można zlikwidować obecności alkoholu w naszym życiu, a kłopoty związane z jego nadużywaniem będą występowały. Jednak rozmiary tych problemów mogą być zmniejszane, a przede wszystkim można nauczyć się lepiej sobie z nimi radzić.

Rozwiązywanie tych problemów i zapobieganie im to zadanie dla wszystkich, a w szczególności dla lokalnych społeczności na szczeblu gmin, wsi i osiedli. Działania należy podejmować w następujących kierunkach:

Zmniejszać spożycie alkoholu u młodzieży przez:

- ograniczenie możliwości zakupu i spożycia przez nieletnich,
- uczenie postaw i umiejętności służących trzeźwemu życiu.

Zmniejszać ilość nowych przypadków alkoholizmu przez:

- uczenie wczesnego rozpoznawania sygnałów ostrzegawczych wskazujących na rozwijanie się procesu uzależnienia się,
- uczenie osobistych umiejętności rozpoznawania i kontrolowania rozmiarów i wzorów picia.

Ograniczać samoznisczenie osób już uzależnionych przez:

- zwiększenie dostępności i poprawę skuteczności profesjonalnej terapii uzależnień i innych usług leczniczych (psychiatrycznych, internistycznych, detoksykacji),
- wspieranie działalności środowisk wzajemnej pomocy.

Zmniejszać rozmiary alkoholowych zaburzeń życia rodzinnego (przemocy i zaniedbań) przez:

- zwiększenie skuteczności interwencji prawn-administracyjnych wobec przemocy i innych zaburzeń funkcjonowania rodziny powodowanych przez picie alkoholu,
- zwiększenie dostępności i skuteczności profesjonalnej pomocy psychologicznej i społecznej dla członków tych rodzin, wspieranie stowarzyszeń obrony i samobrony społecznej przed przemocą.⁵

⁴ W. Sztander, *Dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym*, Warszawa 1993.

⁵ J. Mellibruda, *Tajemnice ETOH czyli alkohol i nasze życie*, Warszawa 1996.

Dzieci, które wychowują się w rodzinach, w których ktoś nadużywa narkotyków alkoholowych, żyją z poczuciem zagrożenia, cierpią i uczą się szczególnych sposobów postępowania, które im utrudniają życie.

Są często ofiarami przemocy psychicznej i fizycznej, a nieraz stają się również ofiarami nadużyć seksualnych. Jest ich w Polsce więcej niż dwa miliony.

Zbyt mało ludzi w Polsce reaguje na krzywdę w rodzinach alkoholowych i staje w ich obronie. Zbyt wielu dorosłych nie zdaje sobie sprawy, jak ich zachowania w stanie nietrzeźwości są krzywdzące dla ich dzieci. Dzieciom z rodzin alkoholowych trzeba pomagać nie tylko przez chronienie ich przed bezpośrednimi skutkami nadużywania alkoholu w rodzinie.

Można im również pomagać w tym, żeby:

- uczyły się rozumieć, że ich rodzic jest osobą chorą, że dziecko nie jest zdolne do wyleczenia go z tej choroby i nie jest za nią odpowiedzialne,
- uczyły się pozytywnego stosunku do samego siebie i zadbania o siebie,
- zaczęły wyrażać swoje uczucia i potrzeby, umiały prosić o pomoc i przyjmować ją od innych, dzieliły się z innymi swymi problemami i uczyły się zaufania.⁶

Chciałabym jeszcze nadmienić, iż od czerwca do grudnia 2000 roku, trwa program profilaktyczny zapobiegający niedostosowaniu i przestępczości dzieci i młodzieży. Program ten realizowany jest przez Zespół ds. **Zapobiegania Patologiom Społecznym Urzędu Gminy** i nosi nazwę „**System wczesnej interwencji wobec dzieci i młodzieży**, które weszły w konflikt z prawem na terenie Gminy Ursynów”.

Uczestnikami programu jest dwudziestu nieletnich, ich rodziny oraz członkowie ich najbliższego otoczenia. Są to osoby poniżej osiemnastego roku życia, które popełniły czyn karalny i zostały odnotowane w aktach Komendy Rejonowej Policji lub pochodzą z rodzin, których członkowie weszli w konflikt z prawem.

Podstawowym założeniem programu jest przekonanie, oparte także na doświadczeniach krajów Europy Zachodniej, że najlepszym sposobem zapobiegania zjawiskom niedostosowania społecznego i demoralizacji dzieci i młodzieży, jest zajęcie się nimi w możliwie wczesnym stadium wkraczania na drogę przestępczości. Są to najczęściej dzieci pochodzące z rodzin z grup podwyższonego ryzyka, a zatem obszarów biedy, bezrobocia, nasilenia zjawisk takich jak alkoholizm czy narkomania.

Realizacja programu jest konsultowana z przedstawicielami International Institute on Special Needs Offenders w Londynie. Warto podkreślić, że program ten będzie miał charakter pilotażowy na terenie Polski, a doświadczenia zdobyte pod-

⁶ A. Paccwicz, *Jak pomóc dziecku nie pić*, Warszawa, 1995.

czas jego realizacji będą przekazywane gminom w Polsce, w których jest odnotowany podwyższony wskaźnik przestępczości młodzieży oraz przedstawicielom resortu oświaty.⁷

Na zakończenie pragnę zwrócić uwagę na **profilaktyczno-edukacyjną kampanię dla nastolatków i ich rodziców** [18 październik 1999 r.] pod nazwą „Alkohol kradnie wolność”, zorganizowaną przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych [PARPA] we współpracy z wychowawcami i społecznościami lokalnymi.

Kampania „Alkohol kradnie wolność” to materiały edukacyjne, programy w mediach, artykuły w prasie, to kilka tysięcy przeszkolonych osób, które przeprowadzą godzinne zajęcia dla nastolatków na temat czynników, które skłaniają również młodzież do picia i które chronią przed piciem alkoholu, to kilkaset specjalnych sesji rad gmin, na temat lokalnych działań profilaktycznych dla młodzieży, to specjalna konferencja w Sejmie poświęcona problemom nastolatków... **To także udział każdego z nas w podnoszeniu społecznej świadomości strat jakie ponoszą nastolatki i reszta społeczeństwa z powodu picia alkoholu.**

⁷ Informacje o konkursie MEN - Internet.